

ئىليادە ۋە ئۆدىسە ھۆمىرۇس

ھىمىن شەرىف

ترس لەمەرگ و شتە نامۇكان، سەلمىنەو ەلە ھىزانەى لەدەرەوەى كۆنترۆلى مرقۇدان بەنچىنەى ھاوبەش لەترسە بىكۆتاكانى مرقۇف دىنە ئەژمار. بەكك لەكاركردەكانى مەزھەب و ئەفسانە كۆنەكان پاقەو باسكردنى ئەو پوداۋ و كارەساتە ترس نامىزانەىە كە ژيانى مرقۇفەكان دەخاتە ژىر ئاسەوارى خۆپەو ەو پووخسارىكى نوپى پىدەبەخشىت، ئىتر جىھانى خەيالى و جىھانى حەقىقى دەخولقېتن. جىھانىك پى لەخودايان و پەگەزو پىكەپنەرەكانى ژيان. جىھانىك كە لەئاراستەى واقىعناسى مرقۇفەو ەھىەو لەژىر ئاسمانەكەيدا باش و خراپ تا ھەتايە لەجەنگدان، مرقۇفەكانىش لەپىئاو بەدەستەپنەى مافى ژيانىان و بۇ ئەوەى بژىن بەرگرى دەكەن.

جەنگى ترۆى (Trojan war) پوداۋى ئەفسانەىەكە كە بونىادى كلتورى پۇژئاۋا پىكدەھىتتەى. داستانى جەنگى ترۆى لەپىگى ئەدەبىياتى كلاسكى پۇژئاۋا لەگەل مېژوۋى پۇژئاۋادا تىكەل بوۋە. يۇنانىيەكان ھەرىكەيان خۇيان بەشۋىنكەوتەى قارەمانانى ئەوان دەزانن. ئىمپراتورى پۇمىش لەپى ئەفسانەكانەو ەلەگەل قارەماناندا تىپەلكىش بوۋە. پادشايانى ئەوروپا خۇيان بەنەوكانى پالەوانانى ترۆى دەناساند. ئەوئەندە بەسە جەنگى ترۆى و داستانەكەى گىرنگىيەكى زۆرى لەدەرك و شارستانىيەتى مېژوۋى پۇژئاۋادا ھەبىت، بەلام جەنگى ترۆى چىپەو لەپى چ بەرھەمىكەو ەگەپىشتوۋە پىمان؟ پۇژئاۋا بەو جۆرەى ئىمە دەيزانىن لەيۇنانى كۆنەو ەست پىدەكات، لەبەرئەو ەبىت سىرەى ئەدەبىياتى يۇنانى كۆن تاووتوچ بكەين. لىرەشدا رىزبەندى مېژوۋى بەرھەمەكان جى گىرنگىيە. لەبارەى يەكەمىن بەرھەمى ئەدەبى يۇنانى كۆن، لەنئوان لىكۆلەراندانا كۆكى ھەىە، لەنئوان بەرھەمى ھومىر (Homer) ھزىود (Hesiod)، پوون نىيە كامىان يەكەم بەرھەمى ئەدەبى يۇنانى كۆن، زۇربەى لىكۆلەراندانا ھومىر بەپىشتەر دەزانن لەھزىود. ھومىر، بەكەسايەتى سەرەكى ھەموو ئەدەبىياتى يۇنانى كۆن لەقەلەم دەدرىت. بەلام سەىر لەوئەدايە دەربارەى بوونى راستەقىنەى ئەو، لىكۆلەنەو ەى زۇر ھەىە. بەپى ئەو زانىارىانەى كە بەگشتى ەمرگىراو ە، ھومىر شاعىرىكى كۆىر بوۋەو لەنزىكى سەدەى ھەشتى پىش زاین (ھەندى دەلئىن

2000 سال پيش زاین) له یونان ژیاوه. دهرباره ی ژیاڼی څو شتیکی څو تو نازانین، هیشتاش گومان هه یه له وده ئایا هومیر له پاستیدا هه بووه یان نه، به لام هه رچونبا دوو شاکاری میژووی جیهان دهریته پال څو. څو وانیښ ئیلیاد (Iliad) څو دیسه (Odyssey) ن. به لام دهرباره څو هوی که هه ر دوو به ره می ئیلیادو څو دیسه نووسه ره که ی هومیر یان هه ر نووسه ریکی تر بیت، ویکچوونیکي زور هه یه، ئیلیاد به داستانیکی زور کلاسیک و سه رپاست دپته څو مار. له کاتیکدا څو دیسه حیکایه تیکی زور څو زه، به که مین نمونه ی فلاش باگ له میژووی څو ده بیاتی جیهاندا له کتیبی څو دیسه دا به کارهاتووه، داستانه که وه کو زوریک له فلیم و به ره هه څو ده بییه کانی څو سه رده مه له ناوه پاستی داستانه که وه ده سته پنده کات، له وه یوه ده گاته سه رتاو دواتریش به رده وام ده بیت تا کوتایی. که سانیک کتیبه کانی ئیلیادو څو دیسه یان نه خویند بیت هه ته نه ا څو ده زمانن کتیبی ئیلیاد دهرباره ی جهنگی ترویه، به لام پاستیه که ی څو هویه کتیبی ئیلیاد ته نه ا زه مه نیکی کورتی جهنگی ترویه، قونای ته وای جهنگی تروی که له پروداوه کانی کوتایی جهنگی تروی تامه رگی څو دیسه (یه کی که له قاره مانانی داستانه که) به رده وامه له که مه له به ره می که دا که ناوی سه رده می جهنگی ترویه گپه رداوه ته وه، څو به ره مه به ناوبانگه له هه شت به ره مه پیکهاتووه. ته نه ا ئیلیادو څو دیسه به ته وای ماونه ته وه څو هوانی تر به ته وای یان به شیکي گوره ی له ناوچوو، ئیلیاد ته نه ا به شیکي بچوک له جهنگی تروی باس ده کات و پروداوه کانی دوی جهنگی تروی له داستانی ئیلیاددا جی باس نییه. څو دیسه ش داستانی گه پانه وای یه کی که له قاره مانه کانی داستانه که بۇ نیشتمانی څو ی. دهرباره ی هومیر څو وه له ئارادایه که ئایا هه ر به پاستی هه بووه؟ زوریک له پسرپوران له مباره یه وه گومانیان هه یه و هومیر به که سایه تییه کی خه یالی ده زانن. که به ره می که وه ک ئیلیادو څو دیسه خراوه ته پال څو، ته نه ا نه هندیک پروایان وایه هومیر ده سته یه که بووه له شاعیران که څو شاعیرانه یان گپه رداوه ته وه نه ک ناوی که س.

گومانی تیدا نییه که به ره می هومیر بالاترین به ره می جوانی یونانی و له پاستیدا بۇ څو شکودارترین به ره مه بووه هه ژموونیکي زوری له سه ر نووسه ران و شاعیره جیاوازه کان له دوی څو هه بووه. نووسه رانی څو ده بیات پروایان وایه جگه له و شاعیرانه ی که به ناوی هومیر به جیماوه، دهرباره ی که سایه تی څو زانیاریه کی څو تو له به رده سته نییه، څو سه رده مه ی که یونانیه کان ده سته یان دایه نو سین هوی ژیاڼی څو پیاوه ی گوره ترین گه نجینه ی څو ده بی څو یان له و ده بینی، هپج به لگه و نوسراویکیان ده ست نه که وت، له شاعری هومیردا عاده ت نییه شاعیر باس له څو بکات. له بیست و هوت هه زار به یته شاعری هومیر ته نه ا نه یه ک څو مار څو که سایه تی شاعیر نه کراوه. هومیر له شاعیره کانی څو یدا هپج باسی له څو نه کردووه. څو سه رده مه ی که څو دوو به ره مه گه شته ده ست نه وه کانی دی، هه رگیز له پروه اجیان که می نه ده کرد له کاتیکدا زور به ی شاعیره مه لحه مه کونه کان پرو له فه راموشی ده کن، به ره مه کانی هومیر تووشی څو مه نه یوته وه به رده وام خویند هری څو هه بووه. هومیر له ئیلیاددا چوارچپوه سونه تییه کانی به کاره یناوه هه تا به ره می کی نوآ. څو له م باسکردنه دا پاقه یه که له جیهان و شوینگای مرؤف ده دات به ده سته وه. له ئیلیاددا پاله وانه کان دیارخه ری چله پوپه ی گوره می ئاده میه و پرو به پرو بونه وه ی څو له گه ل مه رگ دهرخه ری څو هویه نیگای خوداکانی هه میشه بۇ لای څو ی راده کتیش. څو دیسه داستانی که به شوق و تاسه ی که متره وه، له څو دیسه دا خودایان و قاره مانان هه ر دوو نیازمه ندی څو پاسته ی څو خلاقین. څو پاسته و څو ورپانه وه یه که به پرو او وینا کردنه کانی څو مرؤکه ی څو نیمه سازگار و گونجاوتره. په یامی مه لحه مه ی هومیری څو هویه که ده توانرئ جیهان به پتوره مرؤیه کان دهرک بکه ین و ژیاڼی ئاده می ده توانرئ شتیکی له سه روو ناکوکی و مملانی هیچ و څو پروا کوشتن و تاریکی بیت.